

FRANCESCO BRUNI, *L'Italiano. Elementi di Storia della Lingua e della Cultura. Testi e Documenti* [İtalyanca. Dil ve kültür tarihinin bireyleri. Metinler ve belgeler], Torino 1984, XI + 484 sayfa. Ek: 1 harita. Metin içi ve dışı tablolar da bulunuyor. Torino'daki U.T.E.T yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

İtalya'nın en güçlü, kültür açısı geniş ve çok eski bir yayıncısı olan UTET anadilleri üzerinde kıymetli eserler de çıkarır ve ayrıca *Grande Dizionario della Lingua Italiana* [Büyük İtalyan Dil Lugatı]nin yayınına üslenmiştir. Bu devasa çalışmasına ek olarak, dilinin en eski dönemlerinden başlayarak, günümüze kadar geçirdiği evreleri inceleyen bir kitap yayınlamış bulunuyor. Eser dilbilim açısından ele alınarak yola çıkılmış ve ayrıca dil kaynaklarının ne olduğu da en çarpıcı örnekleri ile birlikte verilmiştir. Böylece dil malzemesi yanında bir kültür olayının nasıl geliştiğine dair yararlı bilgiler de ortaya çıkmaktadır. İtalyan dili Lâtinceninuzantısıdır. Halkın bu dili ne zaman kullanmağa başladığı belli olmamakla beraber, kalıntılar X'uncu yüzyılda meydana çıkmağa başlar. Kültür merkezlerinin kendiliğinden meydana çıkışı da bu yıllardadır. Belgeler Rönesans'dan sonra bollaşır ve çeşitlenir (s. 48-61). Bununla beraber, İtalya'nın bir özelliğini burada belirtmekte yarar vardır. O da, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra meydana gelen küçük devletlerin 1861 yılına kadar bağımsız kalmalarıdır. Bu tarihe dek geçen zaman içinde her yöre ve hatta küçük büyük yerleşim merkezi kendi tarihini yarattı ve bunun yanında yerel diller de gelişti. Buna karşılık büyük şair Dante Alighieri tarafından yaratılan dil XIV'üncü yüzyıldan sonra hepsinin ortak anlaşma aracı oldu. Lehçelerin gelişmesi ile beraber, yerel edebiyat ürünleri de birbirini izledi. Bu olay da İtalyan dilinin zayıflamasına değil, yeni sözcükler ve kavramlar kazanmasına yol açtı. Elimizdeki kitapta bu özelliklere yer verildiği gibi, kültür sahibi olmayan kişilerin de kullandıkları sözcükler ve yarattıkları kültür varlığına da yer verilmiştir (s. 144-189). Bir dilin yaratılmasında halk ve dil adamlarının yeri bilinmektedir. Günlük yaşam içinde bulunan topluluk ile belirli yön veren kültür ve edebiyat adamlarının dil yaratılmasındaki etkisine değinen müellif konuşma özellikleri, harflerin yer değiştirmesi ve ses yansıtması ile sair özellikleri net bir şekilde ele almış, daha detaylı işleyen kişilere de ayrıca yer vermiştir. Bunlar arasında G. Leopardi ile A. Manzoni'nin özel yeri bulunur (s. 383-393). Bunu bir seçki olarak sayamayız. Can alıcı bir pasajın nasıl ele alınacağı ve nasıl eleştirci süzgecinden geçeceği ortaya konuyor. Verilen resimler de en eski belgeden başlayıp çağımızda çıkan gazeteye dek ilgili konuları içerir. Böylece kültür ile beraber kitap, broşür, belge ve gazete okuma zevkinin nasıl geliştiği de ortaya konuyor ve ayrıca dil kavramı yaratan kişiler de mekânları ile birlikte belirtilmektedir. Kitabın son kısmında da lehçelerin yayıldığı alanlar bir haritada gösterilmektedir. Bibliografya genel olarak değil de her bölümün sonunda verilmiştir. Tekrar görünmüyor.

Dilimizin tarihsel evrimini inceleyecek böyle bir kitaba gereksinmemiz bulunmaktadır. Fakat bu ortamda hayal bile edemeyiz. Tarihsel dil sözlüğümüzü yazmadan, dil bilgisi eserlerimizi eleştiri süzgecinden geçirmeden böyle bir girişim baştan tökezler. Gene de bir iyiniyet göstergesi olarak böyle bir dilekten kendimi alamıyorum. Elimizdeki kitap büyük boyda basılmıştır. Dilciler kadar İtalyan dilini seven kişilerin de bir başvuru kaynağı olacaktır.

Hazırlanışı, basılışı ve ayrıca kullanışlı olması bakımından bir kültür tarihinin nasıl ele alınacağını da ortaya koymaktadır. Dil kavramının bir topluluk içinde onun gelişme özelliği ile birlikte verilmesi bir yöntem örneği yaratmaktadır. Yayınladığı büyük sözlük ile kültür tarihinde özel yerini çoktan hakeden yayınevinin daha başka kalıcı eserler vermesini de beklemekteyiz.

Doç. Dr. Mahmut H. Şakiroğlu